

Отримано: 18 січня 2020 року

Прорецензовано: 23 січня 2020 року

Прийнято до друку: 29 січня 2020 року

e-mail: irenabogdanivna@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-9(77)-111-113

Кушнір І. Б. Моделювання світу дитинства у романі С. Бенні «Маргарита Дольчевіта». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 111–113.

УДК: 821.131.1-311.1.09»20»С.Бенні:159.922.7-021.4

Кушнір Ірина Богданівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Львівський національний університет ім. І. Франка

МОДЕЛЮВАННЯ СВІТУ ДИТИНСТВА У РОМАНІ С. БЕННІ «МАРГАРИТА ДОЛЬЧЕВІТА»

У статті досліджено проблему моделювання світу дитинства у романі С. Бенні «Маргарита Дольчевіта», коли відбувається перше зіткнення дитини/підлітка зі світом дорослих. Процес моделювання світу дитинства відбувається завдяки символізації простору дому через протиставлення з сучасним бездуховним світом-будинком сусідів; дівчинка Маргарита стає ядром формування домашнього вогнища, знову об'єднує всі покоління однієї родини. Визначені мікродомінанти світу дитинства у романі С. Бенні «Маргарита Дольчевіта»: екзистенційний вимір дому і сім'ї, стосунків батьки – діти, нерозривна єдність дитинство-дорослість-старість, категоричність добро – зло у світі дитинства, пошук самості персонажа через випробування дорослішанням.

Ключові слова: самість, світ дитинства, сімейні цінності, образ дитини, особочентричність.

Iryna B. Kushnir,

PhD, associate professor in Department of World Literature

Ivan Franko Lviv National University

**MODELLING OF THE CHILDHOOD WORLD
IN THE NOVEL “MARGHERITA DOLCEVITA” BY S. BENNI**

In the article the problem of the childhood in the novel “Margherita Dolcevita” by S. Benni has been studied. The well-known Italian author shows the particular situation when the child comes into collision with the world of adults for the first time. That's why the main character 15-year-old Margherita became an active adolescent who fights for her family and the main family values. The narrative subjectified child's “I” reflects the world-view of the XXI century where adults are enchanted by the power of consumerism. Margherita struggles for salvation of the family because she is the only child who can find forces to resist the evil in his own pure soul. The process of modeling of the childhood world is accomplished due to the symbolization of the home space as hearth in contrast with modern soulless neighbors' world embodied by their black house. Margherita became the core to assemble all generations of her family together. The following microdominants of modeling of the childhood world have been defined: existential dimension of home and family, discontinued connection between family generations, the way to self-identity through the life trials and growing up. The formal peculiarities of the novels such as visuality, unity of composition, burning conflict to show as if from within a difficult emotional and psychological situation in which the character is found have been investigated. This novel by its title “Margherita Dolcevita” gives the child answer to the challenge of the world which she would like to preserve as kind and joyful. The studied novel is rated between the best examples of literature on child's problems and childhood. Unfortunately this writer remains quite unknown to Ukrainian audience. This fact shows the topicality of this research.

Key words: childhood world, family values, image of a child, person-centric position, self-identity.

Постановка проблеми. Доцільно розпочати статтю з огляду головних творів С. Бенні (Stefano Benni, 1947 рік нар)., сучасного італійського письменника-сатирика і журналіста. Він дебютував збіркою оповідань з символічною назвою «Спортивний бар» 1976 р. про проблеми суспільства ХХ–ХХІ ст.: наркотики, приниження людської гідності, недосконалу політичну систему, проблему «маленької людини» у властивій йому сатирико-іронічній формі. Зокрема, відзначимо книгу «Комічні перелякани воїни», де цікаво застосовані анімалістичні образи для критики проблем сучасного авторові суспільства. С. Бенні – автор близько 15 романів та 6 збірок оповідань, що перекладені 30 іноземними мовами, проте не маємо жодного українського перекладу. Особливе місце у творчості цього автора займають романи про дітей/підлітків, що є прикладом літератури про місце дитини у ХХІ ст., що стало об'єктом нашого зацікавлення у цій статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Перш за все дослідникам його творчості С. Бенні відомий як письменник з прекрасно розвинутою уявою, що виявляється у створенні нових мов, якими спілкуються його персонажі. За оригінальність і рясність неологізмів мову його творів називають *bennilingua*, що стала прикладом лінгвистичних експериментів та мовної гри. Найвідоміший приклад – роман «Stranalandia» (розуміємо як Дивнокрай, де проживає один персонаж Освальдо і відповідно все вимірюється ним: Освальдо зростом у один освальд, а дерево – у три освальди, він спіймав рибу на два освальди). Цьому аспекту творчості С. Бенні присвячена стаття Е. Свірідової [1]. Спостерігаємо велику кількість критичних оглядів романів С. Бенні та рецензій у італійських виданнях, зокрема [3]. Відсутність ґрунтовних досліджень про творчість цього італійського письменника в Україні спонукали до обрання цієї теми для дослідження.

Актуальність цієї розвідки у тому, що звертаємося до недослідженого роману С. Бенні «Маргарита Дольчевіта» («Margherita Dolcevita», 2005). **Мета дослідження.** У статті спробуємо вивчити проблему першого зіткнення дитини/підлітка зі світом дорослих. Особочентричність (зосередження на пізнанні своєї самості) становить композиційний центр роману. Процес моделювання світу дитинства відбувається завдяки символізації простору дому через протиставлення з сучасним бездуховним світом-будинком сусідів; дівчинка Маргарита стає ядром формування домашнього вогнища, знову об'єднує всі покоління однієї родини.

Виклад основного матеріалу. Маргарита – весела, розумна і трохи повненька дівчинка з великим люблячим серцем відкритим для світу. «Батьки мене назвали Маргарита, мені подобається, коли мене кличуть Мага чи Магетта. Мої шкільні

друзі, жартуючи з того, що я не худенька, звуть мене Мегаріта; мій дідусь, трохи склеротик, кличе мене Маргерініта, а колеги і Марієлла, Марізелла чи Венуста, як звали його сестру. А особливо коли я весела, то зве мене Маргарита Дольчевіта. Регульовальник, перед яким я промчала стрілою, зве мене Сповільнимарго. А вчителі кличуть мене Тихотампозаду. Моє перше і єдине кохання кликало мене Мінні» [2, с. 7]. Ось так через ім'я розповідає про себе персонаж роману.

У романі майже п'ятнадцятилітня Маргарита зображена у перехідний час дорослішання, коли помічає, що все, що її розповідали у дитинстві «... неправда. Тобто, всі хочуть розповісти дітям про кращий світ, а це тільки слова, а реальний результат – ця Земля, старенька і ненависна» [2, с. 12]. Тому вона живе паралельно у вигаданому світі у плаваючому будинку посеред торф'яного болота з уявними мешканцями, серед яких Принц і Дівчинка з Попелу. У світі дитинства Маргарити відбувається поєднання і накладання двох світів: реального (дорослість) та уявного (дитинство), що тільки у сукупності дають очікуваний горизонт радості дитинства.

Маргарита називає сама себе «дівчинкою, у якої закінчується термін придатності» [2, с. 12]. Звідси вона робить такі висновки:

«а) дорослі не можуть більше нічому навчити;

б) краще б ми приймали рішення, а вони писали би шкільні твори проти війни;

с) слід перестати грати у фільм, де перемагає справедливість, а зробити так, щоб справедливість перемагала після виходу з кінотеатру» [12].

Відзначимо вдалі алюзії автора у створенні образів персонажів родини Маргарити. Її мати Емма, «використаний паке-тик з чаю» [2, с. 16], любить палити уявні сигарети і щоденно дивитися серіальчики як от *Eternal Love*, де щиро переживає драми своїх улюблених персонажів. Чим не пані Боварі ХХІ сторіччя? Батько Маргарити Фаусто (не у пошуках знання та істини для блага інших за Гьоте) колекціонує все, що можна врятувати і відновити, настрої котрого змінюється із погодою. Іншими членами родини є старший брат Джачінто-хуліган і молодший брат Ермініо-Гераклій, комп'ютерний геній. Найцікавішим персонажем є дід Маргарити Сократ, що споживає тільки йогурти з простроченим терміном придатності, щоб асимілюватися у отруєне навколишнє середовище ХХІ ст. Дід живе у своєму часопросторі між минулим і сьогоденням, розповідаючи свої частково вигадані, частково правдиві історії Маргариті. Головна проблема роману, чи то «злочин» – у дорослості всіх членів родини Маргарити, тоді як вона залишається у дитинстві, бо там панує справедливість, любов і милосердя, відсутні у «дорослому» світі.

Конфлікт роману побудований на контрасті світу Маргарити (її будинку та родини) з світом консумеризму, що центрується у будинку сусідів. Одного разу (як у казках) навпроти її будинку з'являється сучасний чорний будинок-куб, де оселилася родина Дель Бене (Заможняків – у нашому перекладі з іт. мови – *I. K.*), що є носіями нової системи цінностей: споживання перш за все. Перед персонажем Маргаритою постає завдання – врятувати свою родину (розуміємо, свій світ) від «чар» консумеризму бездуховного ХХІ століття. Спосіб життя Маргарити – це заперечення позиції ХХІ ст. «Будь як всі! Купи айфон!», вона поринає у світ фантазій з Чарівним принцом, що прийде врятувати їх всіх від цих чар і переживає екзистенційний стан самотності у «щасливій» родині. Образ Маргарити – це алегорична війна проти споживацького суспільства ХХІ ст. з притаманною С. Бенні комічно-сатиричною манерою оповіді.

Сусіди поступово абсорбують всіх даючи їм бажані матеріальні блага і речі. Вони легко маніпулюють мешканцями району циганами, «заохочуючи» їх покинути цю зону і поїхати геть даючи простір для нових сучасних будівель на пустирі позаду будинків, так що Маргарита починає вірити у їхні надприродні можливості. Ленора Дель Бене (алюзія на марку продуктів для чищення) переконує маму Маргарити змінити зачіску і стати такою, як всі «модною» [2, с. 55]; Фрідо Дель Бене (алюзія на холод) захоплює батька Маргарити пропозицією стати партнером у бізнесі «легальному звісно ж» [2, с. 55]; молодший брат отримує найновішу відеогру, а старший потрапляє у тенета гри у закоханість дочки ЛаБелли Дель Бене (красуні). До того ж у них ідеальновидресерований собака породи «танквейлер», а не звичайнісінький безпородний песик, як Пізоло (Сонько) у сім'ї Маргарити, але навіть і він дивиться на цього ідеального собаку «як на справжнього Пікассо» [2, с. 56]. Виходить, що кожен член родини Маргарити ніби має свого двійника у сім'ї Дель Бене (Заможняків). Всі отримують омріяне, починаючи ніби нове життя у паралельній реальності. Лише дід усвідомлює небезпеку, що загрожує їхньому світу: «<...> щоб зробити нас такими як вони. Вкрасти повітря, душу, музику, заощадження. Вони вампіри, пам'ятай, Маргарито. Вони не зупиняться перед нічим. Бо створені з нічого. Числа. Їхнє серце вистукує знижки» [2, с. 57–58]. Як зазначає уявний друг Маргарити, «скелети є також і у містах. Пронумеровані, каталогізовані, але такі є» [2, с. 52].

Важливою для аналізу є сцена вечери у батьків Маргарити, де іронічно зображений прихід родини Дель Бене. Першою зайшла «булька американської жуйки, за якою прослідувала ЛаБелла», далі «хмара французького парфуму *Зробимені-боляче* і посеред неї пані Дель Бене», і на завершення, «пан Фрідо, чванькуватий мопсик із фарбованим волоссям та синтетичною посмішкою» [2, с. 68]. Пані Дель Бене просвістіла як змія: «ненавиджу пил» [2, с. 70], підрозуміваючи все інше, живе, некаталогізоване та природне. Проте у їхній сім'ї Дель Бене теж зостався один «живий» хлопчик Анджело (Ангел), якого вони соромляться, бо він «бунтівник, жорстокий і небезпечний» [2, с. 80], не такий як вони. Тому саме з ним потоваришувала Маргарита. Дівчинка відразу ж відчула небезпеку, що принесли Дель Бене: «вони намагалися заразити всіх бактеріологічною зброєю століття – нудьгою. Вона переконує тебе, що очікувати жити менш втомливо, ніж власне жити» [2, с. 81]. Вона приймає рішення врятувати свою родину, оскільки у її сюрреалістичному світі, про який вона пише свою історію-казку, на вигаданих нею персонажів можна покладатися у цій скрутній ситуації.

«Казка неправильна, негативні персонажі захопили землю!» [2, с. 50], – каже Маргарита. Проте саме чистота дитинства врятує світ. І, як у казці, це правило спрацює у романі С. Бенні. Будинок-куб зникне після вибуху, і всі забудуть про його існування. Персонажі уявного світу не зроблять чудо, його здатна зробити сама Маргарита. Життєве кредо дівчинки: «*Se il dubbio d'amor troppo ti è duolo, scegli una margherita con un petalo solo*» («Якщо сумніви у кохання тебе тривожать, вибери ромашку з однією пелюсткою») [2, с. 99].

Роман С. Бенні «Маргарита Дольчевіта» демонструє портрет сучасного підлітка початку ХХІ ст., яким є персонаж Маргарита у пошуках своєї самості з вимушеним відстороненням від своєї сім'ї та пошуку радості спілкування з уявним персонажем – Дівчинкою з попелу. Персонаж потребує підтримки та розуміння, оскільки виступає на боротьбу з ворожим

оточенням, що поступово поглинає членів її родини. На початку роману Маргарита покладається саме на уявну подругу, не знаючи своїх можливостей і не вірячи у свої сили: «Я не боюся, Дівчинка з попелу мене врятує, до того ж, у мене все життя попереду, що я і не знаю, звідки у нього вступити» [2, с. 61].

Автор показує спосіб життя і світобачення Маргарити, де час тече ніжною річкою суміщаючи світ реальний і фантастичний з Дівчинкою з попелу, що приходить їй на допомогу. Цей казковий персонаж виконує функцію alter ego Маргарити, підсилюючи реальну дівчинку у боротьбі за свій світ у XXI сторіччі. Ім'я Дівчинки з попелу відсилає до поетичного рядка Ларрі Баретто (1890–1971, американський письменник і журналіст) про те, що діти створені з попелу зірок, що злетіли з рук Бога.

Проте з часом Маргарита розуміє, що тільки вона здатна боротися за сою родину, а уявні друзі не зможуть допомогти реально. Звідси Дівчинка з попелу виконала свою функцію каталізатора, і персонаж Маргарита трансформується у активного: «Нема чого скиглити, треба боротися. Якщо ти здався у чотирнадцять років, то звикнеш це робити завжди у житті. Тільки мертві риби пливуть за течією» [2, с. 143]. Історія уявного роману, що її пише Маргарита, завершується злиттям Дівчинки з попелу та реальної героїні в одне, уступаючи місце реальності: «Вона була прекрасною. Попрошалася зі мною знаком. Вода була темною, і ліс пустельним. Я зрозуміла, що ми більше не побачимося» [2, с. 206].

Маргарита входить у сни батька, матері, братів, нагадуючи їм щасливі моменти, які вони пережили разом як одна родина. Це ламає «чари» сусідів, що за оболонкою щасливої заможної родини приховують пустку душевного спілкування і страждають від втрачених сімейних цінностей (ніякі сучасні гаджети не заповнюють їхню порожнечу спілкування).

Зауважимо, що поняття самоті персонажа Маргарити становить композиційний і смислотвірний центр роману С. Бенні «Маргарита Дольчевіта». Для сучасної прози про дітей XXI ст. загалом особистість стає центром художнього моделювання світу дитинства. До прикладу, повість А. Гавальди «35 кіло надії», роман Дж. Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько» та ін. Сюжетно нескладний роман С. Бенні має паралельне розгортання в уявному сюрреальному світі тексту, який пише Маргарита. Він виконує функцію «корегуючого реальність» дзеркала. Перехідність між обома реальностями, що здійснює персонаж Маргарита, формують її самість. Надмірна дитячо/підліткова вразливість персонажа та неможливість на початку справитися з проблемою відчуження родини самотійно веде до відчуття безпорадності і пошуку підтримки у паралельному світі. Особистісно складний пережитий досвід робить Маргариту дорослішою і відповідальнішою, навчач відстоювати себе і свої цінності у протистоянні з ворожим оточенням.

Відзначимо символічність назви роману і прізвища персонажа Маргарити, що відсилає до фільму Ф. Фелліні 1960 року «Дольче віта», з його багатозначністю.

Щодо мовної стихії роману, то вдалим вважаємо застосування терміну *benniano* [3], тобто, стиль С. Бенні, що містить суміш неологізмів для створення неймовірно вдалого світу магічного реалізму з нотками комічної стихії та сумної сатири щодо світу XXI ст. Саме неповторний стиль С. Бенні надає легкості важливим питанням, які він порушив у романі та веде нас до серйозних висновків.

Висновки. Роман є прикладом твору про підлітка XXI ст. із його гіпервразливістю і потребою віднайдення сенсу життя через любов, дружбу і родину. Визначені мікродомінанти світу дитинства у романі С. Бенні «Маргарита Дольчевіта»: екзистенційний вимір дому і сім'ї, стосунків батьки – діти, нерозривна єдність дитинство-дорослість-старість, категоричність добро – зло у світі дитинства, пошук самоті персонажа через випробування дорослішанням. Дисгармонійність реального дорослого світу виявляється у відсутності сильної світоглядної позиції, що легко піддається зовнішнім впливам формування думки. Суб'єктизоване нарративне Я персонажа віддзеркалює катастрофічність світовідчуття XXI ст., не шукає порятунку у дорослих, а знаходить силу протистояти злу і захищати свій світ у своїй чистій душі. Піднімається важливе питання екологічної катастрофи через освоєння земель для розширення площі міста та вигнання корінного населення з місць їхнього проживання.

Констатовано: руйнування впорядкованого світу дитинства з позитивним образом дому є реальністю XXI ст. Визначені формальні ознаки роману С. Бенні: візуальність, композиційна довершеність, яскраві образи з легко відчитаними алюзіями, гострий конфлікт для показу ніби із середини складної емоційно-психологічної ситуації, в якій опиняється персонаж. Автор акцентує на потребі збереження сімейних цінностей і зв'язку поколінь для формування повноцінної особистості дитини.

Щодо роману С. Бенні «Маргарита Дольчевіта», то вважаємо потрібним зазначити його приналежність до літератури про дітей, і можна відзначити його поліадресованість до читача-дитини/підлітка і читача-дорослого, бо текст демонструє розміркування персонажа про стосунки у сім'ї, проблеми у школі, питання відсутності чи втрати комунікації зі своїм оточенням. Це дає змогу краще відчитати проблематику сучасного підлітка у споживацькому світі XXI ст.

У **перспективі** бачимо доцільність системного аналізу найкращих зразків прози С. Бенні для осмислення місця дорослого і дитини у світі XXI ст.

Література:

1. Свиридова Е. Выдуманные языки в творчестве Стефано Бенни. *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова*. 2016. № 3. С. 205–209.
2. Benni Stefano. *Margherita Dolcevita* – Milano: Feltrinelli, 2018.
3. Coe J. Beware the evangelist next door. URL: <https://www.theguardian.com/books/2006/dec/30/fiction.jonathancoe>.